

באר הגולה

תרעה שהדלקה עושה מצוה ולא הנחה. ובו ג' סעיפים

א א הדלקה עושה מצוה ולא הנחה שאם היתה מונחת במקומה שלא לשם מצות חנוכה מדליקה שם ואין צריך להסירה ולהניחה לשם מצות חנוכה ב לפיכך עשוית שהיתה דולקת כל היום שהדליקה מערב שבת למצות חנוכה למוצאי שבת מכבה ומדליקה לשם מצוה ומכל מקום צריך שידליקנה במקום הנחתה שאם ג הדליקה בפנים והוציאה לחוץ לא יצא (א) שהרואה אומר לצורכו הוא מדליקה ד וכן אם מדליקה ואוחזה בידו במקומה לא יצא שהרואה אומר לצרכו הוא אוחזה: ב ה יש מי שאומר דכיון דהדלקה עושה מצוה צריך שיתן שמן בנר כדי שיעור קודם הדלקה אבל אם בירך והדליק ואח"כ הוסיף שמן עד כדי שיעור לא יצא ידי חובתו: ג ו אשה מדלקת נר חנוכה שאף היא חייבת בה: ד אבל אם הדליקה חרש שומה וקמן לא עשה כלום ואף על פי שהניחה גדול ה (ב) ויש מי שאומר להגמון תחלה וע"י אשה נעשה הנס. ז מקננת הגמ' שם. ח הר"ן נשם נעל העיטור.

א מקננת הגמרא שם כ"ג.
ב מימלא דרנני יהושע ז"ל שם.
ג מימלא דרנא שם.
ד ג"ו מימלא דרנא שם.
ה הרא"ש.
ו מימלא דרנא שם.
אף הם היו נאותו הנס ופירש"י שגורו היוונים על כל הנמולו.
הנשאות שיעלו להגמון תחלה וע"י אשה נעשה הנס. ז מקננת הגמ' שם. ח הר"ן נשם נעל העיטור.

ביאורי הגר"א

אם הדליק בפנים יאל שהרי לא עשו כדן הגמ' נלא"ה: (ב) ויש מי כו'. כ"כ נע"ה וכמ"ס זירוש' הנהיגו שיהא קטן קורא את המגילה ס'. והוא מדעת ר"י זמגילה י"ט ז' וכמ"ס שם נגמרא דנקטן כה"ג

תרעה (א) שהרואה כו'. כמנ כן לדין דמדליקין בפנים. ז"ח ומ"א. ואינו מדוקדק לשון נמקום הנחתה כו' להל"ל להיפך הדליקה נמון והכניסה כו'. ונראה נמון הטור שהיו מדליקין נפתח הניח ומ"מ

ברכת אליהו

ומ"ש המחבר „צריך שידליקנה במקום הנחתה“ הול"ל להיפך שאם הדליקה בחוץ והכניסה בפנים לא יצא. ונראה בזמן הטור שהיו מדליקין בפתח הבית וכמ"ס בד"מ סי' תרע"א ס"ק א', ט', ומ"מ אם הדליק בפנים יצא, שהרי לא עשו כדן הגמ' בלא"ה. [וביאר הד"א: ובזה לא היה די בטעמא דגמ' למ"ד הדלקה עושה מצוה דהדלקה במקומה בעינן דהא ליתא דהא לדין כיון שאין מדליקין בחוץ בחצר או ברה"ר ממש כדינא דגמ' ממילא דגם אם הדליק בפנים ממש ג"כ יצא ולכן צ"ל הטעם משום שהרואה אומר לצרכו אדליק ואפ"ה קורא ההדלקה שלא במקום הנחה דלדין לכתחילה מקום הנחה הוא בפתח הבית].

(ב) כ"כ בעל העיטור בהל' חנוכה: הדליקה חש"ו לא עשה ולא כלום ומסתברא כשלא הגיע לחינוך אבל הגיע לחינוך

תרעה (א) הטור והמחבר כ"כ לדין דמדליקין בפנים. ב"ח ומ"א. [וז"ל המ"א בסק"ג: הקשה הב"ח הא בגמ' אמרינן הטעם דהדלקה במקומה בעי' כיון שהדלקה עושה מצוה (דכיון דזו היא מצוה צריך שתיעשה במקום חיובא — רש"י) וא"כ מה צריך לטעם זה ותי' דבא לומר דאפילו לדין דמדליקין בפנים אם הוציאה לחוץ לא יצא שהרואה אומר לצרכו הדליקה. ופירש המחצית השקל: וא"כ הוי הדלקה במקומה כשהדליקה תחלה בפנים מ"מ כשהוציאה לחוץ לא יצא מטעם שהרואה אומר כו' עכ"ל. וע"ע מש"ש ובט"ז סק"ב ובפרי חדש ובכפמ"ג שם]. ועפ"י תירוצם אינו מדוקדק לשון המחבר: ומ"מ צריך שידליקנה במקום הנחתה שאם הדליקה בפנים והוציאה וכו'. והלא לדין הודלק במקום הנחתה אם הדליקה בפנים — ד"א.

לעיל סי' תרע"ג יעו"ש. ומעתה יש כאן קצת תימא על מרן ז"ל שהביא דין זה בלי חולק דלפי מה שסתם לעיל סי' תרע"ג כדעת האוסרים אפילו תשמיש של מצוה נראה שדין זה אינו הלכה ולא הול"ל למרן ז"ל להביא בלי מחלוקת וגם בטור יש לדקדק עליו מזה ומיהו י"ל עיין בב"ח ז"ל וצ"ל דס"ל למרן ז"ל דלאו הא בהא תליא דאפשר שאף האוסרים לעיל להשתמש תשמיש של קדושה לאור נר חנוכה מתירין כאן להדליק מנר של מצוה לנר של מצוה אע"פ שהיא מצוה אחרת, עכ"ל. ועיין סק"ט ושער הציון סק"ח. ובאנצקלפ"ת ערך חנוכה כרך ט"ז עמ' שנה"ה הביאו ד"י שכתבו שאף אם אסור להשתמש לאורו תשמיש של מצוה מותר להדליק מנ"ח נר של מצוה אחרת. ובציון 721 כתבו: מאמר מרדכי סק"ד בדעת השו"ע שהתיר בסתם אע"פ שדעתו נוטה לאסור להשתמש לאורו תשמיש של קדושה. וכ"כ בטור שם, וכ"מ במהרש"ל הנ"ל שסובר תשמיש של מצוה והתיר להדליק השמש בבית הכנסת, וכ"מ בסה"ת וסמ"ג שכ' בסתם שאסור להשתמש לאור שום תשמיש, ומ' אף של מצוה, עכ"ל.

דס"ל דכל דבר אסור להשתמש לאורה ואף תשמיש קדושה והלא הטעם משום ביזוי מצוה ולקמן אמרי' דלמ"ד משום ביזוי מצוה מדליקין מנר. לנר וחירץ דע"כ לא שרינן אלא להדליק נר מנר משום דתרווייהו חדא מצוה נינהו כלומר מצות נר חנוכה ומין במינו אינו בטל אבל שאר מצות נראות כמבטלות זו את זו עכ"ל וצ"ע לדינא כי שמא יש סברא לומר דנר חנוכה כיון דאית בה פרסומי ניסא עדיפא טפי משאר נרות של מצוה ושאיני נרות דחנוכה עצמן או דמנורה דכולן שוים לטובה, עכ"ל הד"מ.

ובמאמר מרדכי סק"ד כת': כ"כ הטור בשם סה"ת וכ"כ ש"פ ולכאורה נראה שכך היא הלכה שהרי לא נמצא בזה חולק בב"י ואע"פ שכתבו בשם יש מי שאומר ליכא קפידא שכך דרכו בהרבה מקומות וכדלקמן סימן תרע"ה ולעיל סי' קנ"ג ודוכתי טובי אבל מדברי הרשב"א ז"ל בחידושו והר"ן ז"ל נראה דאפי' להדליק נר של מצוה אסור כל שאינה אותה מצוה ממש כגון נר חנוכה מנר חנוכה וכיוצא אבל נר של שבת ושל כה"כ מנר חנוכה וכיוצא אסור דלא גרע מלהשתמש תשמיש של מצוה אצל נר חנוכה דאסור כנו

בקטן שהגיע לחינוך מותר: הג"ה ולדין כל אחד מזני הציט מדליק צפני עצמו קטן שהגיע לחינוך צריך להדליק גם כן:

ביאורי הגר"א

שלא ראה מאורות כו' משמע הא ראה פורס אע"ג דפוטרו מכל מצות כו' אלא לפי דפריסת שמע מדרבנן יכול להוציא ולפי מ"ש בתוס' דמגילה הנ"ל דשאני סומא שהיה כבר מחוייב לכאורה לא היה קשה מהא דמגילה אבל ליתא דמ' מדברי ר' יהודה דקאמר דא"י לפרוס משום דלא נהנה מעולם וכן פריך בגמרא שם לרבנן מ"ט ומשני משום דר"י ומשמע אבל בשאר מילי דרבנן מודה שיכול להוציא אף שלא ראה מעולם וע"כ ז"ל כמ"ס תוס' צר"ה שם. ומיהו בסומא אין נ"מ לדינא דק"ל דלא כר"י דסתם מתנייתין דפרק החובל דלא כוותיה כמ"ס שם וכן הסוגיא דפסחים הנ"ל דלא כוותיה ממ"ס דסומא פטור מלומר הגדה דוקא ודקדקו שם מאן אמר אגדתא צי ר"י ולא דקדקו על קידוש וש"ד בכל השנה ועוד אסקינן שם דאפילו בהגדה חייבים וכ"פ המרדכי צפ"צ דמגילה ע"ש ואין נ"מ אלא בקטן:

מיירי וע' תוס' שם ד"ה ור"י כו'. ונראה טעמו שפסק כר"י מכאן קושיית תוס' שם וס"ל דסוגיא דברכות פ"ג דבן מנחם לאציו וסוגיא דפסחים דר"ש ור"י דאמרי אגדתא כו' כולהו כר"י והא דאינו מוציא צהלל ק"ל כדעת הג"ה דהלל דאורייתא אבל תוס' שם תי' דמיירי שהקטן אכל כדי שציעה דהוי נמי חד דרבנן וכ"כ במרדכי שם וכן תי' צחי' שני צרכות ט"ו א' צד"ה ור"י ועוד תי' שם דצהמ"ו שאני כו' ע"ש ומהא דפסחים תי' דסומא שאני שנחייב כבר ועדיף מקטן וכמ"ס הר"ן נקידושין ספ"ק צ"ש אגדה דלא היו סומי' מתולדתם אבל בתוס' דר"ה ל"ד א' ד"ה הא כו' לא כ"כ ומשמע דס"ל כדעת צה"ע הנ"ל שכתב שם ומיהו יש לדחות דרשות יכול להוציא צר חיובה דרבנן כמו קטן דמנחם לאציו ועולה למנין שצעה ומוציא אחרים י"ח צמגילה לר"י כו' ע"ש שם לכן אמרו הגדמא וכן לכן קאמר ר"י צפ"ג דמגילה כל

ברכת אליהו

ובגדול ליכא אלא חד דרבנן במגילה שהרי בשאר מצות הוא חייב דאורייתא ולא אתי תרי דרבנן ומפיק חד דרבנן אבל ההיא דברהמ"ו מיירי שהקטן אכל כדי שביעה דהוי חיובא דאורייתא וליכא אלא חד דרבנן ומפיק האב אכל אלא שיעורא דרבנן ומ"מ קשיא דקאמרינן (פסחים קטז ב) דרב ששת ורב יוסף אמרי אגדתא בלילי פסחים ומוציאין האחרים משום דסברי מצה בזה"ז דרבנן ולפי מה שפרש"י קשה היכי אתו אינהו דהווי תרי דרבנן דהא סומא פטור מלומר האגדה ומפיקי האחרים דחייבים מיהא דרבנן וליכא בהו אלא חד דרבנן וי"ל דסומא עדיף מקטן שהרי נתחייב כבר מדאורייתא משא"כ בקטן. עכ"ל. ונראה שטעמו של בעל העיטור שפסק כר"י הוא מכאן קושיית תוס' הנ"ל מהא דברהמ"ו שהקטן מוציא את אביו ומהא דפסחים דרב ששת ורב יוסף אמרי אגדתא בלילי פסחים והוציאו אחרים. אע"ג דלרב ששת ורב יוסף החיוב הוי תרי דרבנן. וס"ל לבעל העיטור דסוגיא דברכות פ"ג הנ"ל דבן מנחם לאביו וסוגיא דפסחים דר"ש ור"י דאמרי אגדתא כו' כולהו כר' יהודה. והא דאמרינן בסוכה לח ב הנ"ל שקטן אינו מוציא אחרים בקריאת הלל, צ"ל דס"ל לבעל העיטור כדעת הלכות גדולות במנין המצות מצות עשה ק"א — קי"ט דהלל דאורייתא ולא אתי דרבנן ומפיק דאורייתא. [ועיין ברמב"ן בהשגות לספר המצוות שורש א' בישב דעת הבה"ג מהשגות הרמב"ם]. אבל התוס' במגילה שם הנ"ל תירצו דמיירי שהקטן אכל כדי שביעה דהוי בגדול חיובא דאורייתא, והוי נמי בקטן חד דרבנן, ומוציא את האב שלא אכל אלא שיעורא דרבנן. וכ"כ במרדכי שם פ"ב סי' תשצ"ח. וכן תי' התוס' בתי' שני ברכות

איכא מנהגא ואזלינן בתר מנהגא. וכמ"ס בירושלמי הנהיגו שיהא קטן קורא את המגילה וכו'. דאיתא בירושלמי דמגילה פ"ב ה"ה: ... מיכן והילך (אחרי שאירע שקרא הקטן — פנ"מ) נהגו הרבים לקרות בבית הכנסת. והוא כדעת ר"י במגילה יט ב וכמ"ס ש"ש בגמ' דבקטן כה"ג מיירי ועתו"ס שם ד"ה ור"י כו'. [נתנן שם: הכל כשרין לקרות את המגילה חוץ מחש"ו ר' יהודה מכשיר בקטן. ובגמ' שם מוקמינן כולה מתני' כר' יהודה. וז"ל הגמ': ותרי גווני קטן קתני לה וחסורי מיחסרה והכי קתני הכל כשרין לקרות את המגילה חוץ מחש"ו בד"א בקטן שלא הגיע לחינוך אבל בקטן שהגיע לחינוך אפי' לכתחלה שר' יהודה מכשיר בקטן. ועתו"ס שם ד"ה ור' יהודה מכשיר, וז"ל: קשה באיזה קטן מיירי אי בלא הגיע לחינוך מ"ט דר' יהודה דמכשיר והא אמרינן בסוף פ' בתרא דר"ה (כט א) כל שאינו מחוייב בדבר אין מוציא אחרים ידי חובתו ואי הגיע לחינוך מ"ט דרבנן דפסלי והלא כל האחרים נמי אין חייבין אלא מדרבנן וא"כ קשיא אמאי לא אמרינן דאתי דרבנן ומפיק דרבנן דהכי נמי אמרינן פ' מי שמתו (ברכות כ ב) דבן מנחם לאביו אע"פ שהוא קטן ויוצא בברכתו ומוקי לה התם כגון שאכל האב כזית או כביצה דהוי שיעורא דרבנן ואתי קטן שחיובו דרבנן ומפיק האב שלא אכל אלא שיעורא דרבנן ואמאי לא אמרינן כן במגילה וכן בפ' לולב הגזול (סוכה לח ב) דאמר אין קטן מוציא [בקריאת הלל] ועונין אחריו מה (שהן אומרים) [שהוא אומר — ב"ח] ומאי שנא מברהמ"ו וי"ל דלעולם מיירי בקטן שהגיע לחינוך ואפ"ה פסלו רבנן משום דמגילה ליכא חיובא אפי' בגדולים אלא מדרבנן וקטן אין מחויב אלא מדרבנן אפי' בשאר מצות

שרבנו פירש כפירוש זה ד"ה רבים" היינו קטנים. והו"ה לענין נר חנוכה קטן יכול להוציא גדול.

1 הפנ"מ והקרבן העדה מפרשים ש"ה רבים" היינו גדולים, ושוב לא יניחו שיקרא הקטן לרבים" — לשון הפנ"מ. ובקרבן העדה הביא עוד פ"י וז"ל: רבים פ"י נערים דנער מתרגמינן רביא. וכנראה

ברכת אליהו

להוציא דרבנן ומה זה שכ' ויש לדקדק מהא דפורס על שמע כו'. ונראה לפמ"ש בסמוך דרבנן מפרש דס"ל להתוס' דפריסת שמע כיון דאית ביה ק"ש הוי דאורייתא ועיין מרדכי פ"ב דמגילה דכתב דפריסת שמע הוי דרבנן משום דק"ש דרבנן וכיון דס"ל להתוס' דפריסת שמע דאורייתא ודאי דרשות אינו יכול להוציא משא"כ אם הוא חייב דרבנן שפיר יוכל להוציא אף מחוייב מדאורייתא כמ"ש במרדכי פ"ב דמגילה הנ"ל בארוכה ולא דמי לברהמ"ז ע"ש הרי דס"ל להתוס' דר"ה ועירובין הנ"ל כבעל העטור דאין חילוק בין תרי דרבנן לחד דרבנן וכו' גבי מגילה [ומ"ש רבנן] „וכן כו" לכן כו' ניכר דיש בדברי רבנו איזה ט"ס רק כוונתו מובן דבא לדחות למ"ש התוס' בר"ה ועירובין הנ"ל דיש לדקדק מהא דפורס על שמע כו' ע"ז כתב רבינו דכמו דמפרשים התוס' גבי הגדה דשפיר יוכל להוציא סומא אף שהוא רשות כמו כן יש לפרש גבי פריסת שמע דהא דפורס על שמע לא קאי על הק"ש רק על הברכה וברכה ראשונה דיוצר אור וזה הוי דרבנן כמו הגדה שפיר י"ל דגם אם הוא רשות יכול להוציא וכן תרי דרבנן לחד דרבנן כבעל העטור, עכ"ל הד"א].

ולפי מ"ש בתוס' דמגילה הנ"ל — דתרי דרבנן לא יכול להוציא חד דרבנן, והא דר' ששת ור' יוסף אמרי אגדתא משום דשאני סומא שהיה כבר מחוייב מדאורייתא, וממילא בלא ראה מימיו הוי כקטן שהוא תרי דרבנן ואינו מוציא אף המחוייב מדרבנן — לכאורה לא היה קשה מהא דמגילה דסומא שלא ראה מאורות מימיו אינו פורס, דכיון שלא ראה מימיו הוי תרי דרבנן. אבל ליתא דמ' מדברי ר' יהודה דקאמר אינו יכול לפרוס משום דלא נהנה מעולם וכן פריך בגמ' שם לרבנן מ"ט ומשני משום דר' יוסי. [דתנן במגילה כד א: סומא פורס את שמע ומתרגם רבי יהודה אומר כל שלא ראה מאורות מימיו אינו פורס על שמע. ובגמ' שם עמוד ב': תניא אמרו לו לר' יהודה הרבה צפו לדרוש במרכבה (דיחזקאל — רש"י) ולא ראו אותה מימיהם ור' יהודה התם באכנתא דליבא תליא מילתא והא קא מיכוין וידע הכא משום הנאה הוא והא לית ליה הנאה ורבנן אית ליה הנאה כרבי יוסי דתניא א"ר יוסי כל ימי הייתי מצטער על מקרא זה והיית מממש בציהרים כאשר ימשש העור באפלה (דברים כח, כט) וכי מה איכפת ליה לעור בין אפילה לאורה עד שבא מעשה לידי פעם אחת הייתי מהלך באישון לילה ואפלה וראיתי סומא שהיה מהלך בדרך ואבוקה בידו אמרתי לו בני אבוקה זו למה לך אמר לי כל זמן שאבוקה בידי בני אדם רואין אותי ומצילין אותי מן הפחתין ומן הקוצין ומן הברקנין. הרי דהא דפליגי רבנן ור' יהודה בפורס על שמע הוא רק משום דלית ליה הנאה]. ומשמע אבל בשאר מילי

טו א בד"ה ור"י ועוד תי' שם דברהמ"ז שאני כו' ע"ש. [שהתוס' שם הקשו מעין קושיית התוס' במגילה, ותי': וי"ל שאני ברהמ"ז שהוא חומרא יתירתא יותר מדאורייתא ובקל נפטרים ממנה כדאמר' לקמן (שם) והם החמירו על עצמם (או) [עד] בכזית (או) [עד] כביצה א"נ התם ליכא בקטן אלא חד דרבנן דמיירי שהקטן אכל כדי שביעה לכך אתי דרבנן ומוציא דרבנן אבל הכא דגבי קטן איכא תרתי דרבנן דהמגילה דרבנן והקטן דרבנן אינו יכול להוציא היכא דליכא אלא חד דרבנן].

ומהא דפסחים קטז ב הנ"ל — דרב ששת ורב יוסף אמרי אגדתא בלילי פסחים — תי' התוס' במגילה שם דסומא שאני שנתחייב כבר מדאורייתא ועדיף מקטן. וכמ"ש הר"ן בקידושין ספ"ק לא א בשם אגדה דלא היו סומים מתולדותם. אבל בתוס' דר"ה (לד) [לג] א ד"ה הא כו' לא כ"כ לחלק בין תרי דרבנן לחד דרבנן, ומשמע דס"ל כדעת בעל העטור הנ"ל. שהתוס' שם דנו אם נשים מותרות לברך על מצות עשה שהזמן גרמא, והביאו ראיה מסומא דאע"ג שפטור קורא ההגדה, ומ' שמברך עליה. וכתבו ע"ז התוס': ומיהו אין כ"כ ראיה מסומא לאשה דאע"ג דסומא פטור מדאורייתא מדרבנן מיהו חייב כדמוכח ההיא דערבי פסחים דמשני קסברי רב ששת ורב יוסף מצה בזה"ז דרבנן ולכך היו יכולין להוציא אחרים ש"מ דאינהו נמי מדרבנן וכיון דמחייבי מדרבנן יכולים לברך כמו בנר חנוכה וכל מצוות דרבנן. [והלא החיוב אינו על הקטן רק על האב לחנכו כמ"ש בר"ן ועס"י קפ"ו סק"ד ועוד דלא מצינו חיוב חנוך רק במ"ע דאורייתא ועס"י שמ"ה סק"ח לענין ל"ת — ד"א] והמשך לשון התוס': ומיהו יש לדחות דרשות יכול להוציא בר חיובא דרבנן כמו קטן דמברך לאביו בפרק מי שמתו (ברכות כ ב) ועולה למנין שבעה ומוציא אחרים ידי חובתן במגילה לר' יהודה כדתנן במגילה (יט ב) אבל יש לדקדק מדתנן בפרק הקורא את המגילה עומד (שם כד א) ר' יהודה אומר כל שלא ראה מאורות מימיו לא יפרס על שמע משמע הא ראה אע"ג דנסתמו עיניו פורס ואמאי והא פוטר ר' יהודה סומא מכל המצות שבתורה בפרק החובל (ב"ק פז א) אבל אי מדרבנן חייב נחא. ע"ש שכת' שלכן אמרו רב יוסף ור"ש אגדתא כל חד וחד בביתיה משום דקסברי מצה בזמן הזה דרבנן. וסיימו התוס': ולכך היו יכולין להוציא אחרים ש"מ דאינהו נמי מדרבנן וכו'. וכן לכן קאמר ר"י בפ"ג דמגילה כל שלא ראה מאורות כו' משמע הא ראה פורס אע"ג דפוטר מכל מצות כו' אלא לפי דפריסת שמע מדרבנן יכול להוציא. וכמו שהבאנו לעיל דברי התוס'. וביאר הד"א: ולכאורה דברי התוס' נפלאו דהלא מתחילה כ' דיש לדחות הראיה דסומא דאף רשות יכול

כ"כ בפירוש אבל ברור שגם כוונת המקור חיים כן. וזהו שכתב: כי רב יוסף ישב בבית אפל מ' יום וצוה להביא לפניו אבני שיש. והיינו שעשה כן בכדי להתעורר בהסתכלו באור גדול אחרי אפלה. וזהו שסיים: שזה בתכלית הפרישות.

וגם בחידושי הרמב"ן בקידושין שם איתא כמ"ש הר"ן, ומוזכר שם רק ר' יוסף ולא רב ששת. ואפ"ל שכונת רבנו היא שכמ"ש הר"ן אודות רב יוסף, כן נאמר אודות רב ששת — דלא הוי סומא מתולדותיו. אבל אין לשון רבנו נראה כן. ובתשו' הגאונים שערי תשובה סימן קע"ח מוזכר גם רב ששת. ושם מונה עשרה מילי דחסידותא דהוה נהגי בהו רב. ואחד ממילי דחסידותא הוא שלא היה מביט לצדדין ואפי' לפניו וכו'. וסיים: ונהגו רב יוסף ורב ששת אחריו ולא יכלו לעמוד בה עד שסימו את עיניהם. ויתכן שרבנו גרס

2 הר"ן בקידושין שם כתב: ...ועוד דהא רב יוסף פתוח ונסתמא הוה דאמרינן באגדה דסמי נפשיה משום דלא מצי קאי דלא לאסתכלי בר מד' אמות דליה וכו' עכ"ל. ובגליון שם נ"ב: עיין בסדר הדורות בסדר תנאים ואמוראים אות י' [רב יוסף סתם] שהביא זה בשם ספר מקור חיים ופלא שלא הביא דברי הר"ן אלו בשם אגדה דרב יוסף סמי נפשיה (ג"א), עכ"ל. וז"ל סדר הדורות הנ"ל: כתב מקור חיים ס"פ שלח לך ז"ל אמרו כי רב יוסף ישב בבית אפל מ' יום וצוה להביא לפניו אבני שיש והסתכל בהם ונעשה סגי נהור ואין ספק שזה בתכלית הפרישות וכו' עכ"ל. והא דישב בבית אפל וכו' ליתא בר"ן. ויתכן דמשו"ה לא הביא סדר הדורות זאת בשם הר"ן. ובזה אזלא הפליאה שהובאה בגליון הנ"ל „שלא הביא דברי הר"ן". ולעיל הבאנו שהר"ן כתב „דסמי נפשיה”, ובמקור חיים הנ"ל לא

באר הגולה

תרעו סדר הברכות וההדלקה. ובו ה' סעיפים

- א א המדליק בליל ראשון מברך שלש ברכות להדליק נר חנוכה. ושעשה נסים. ושהחיינו.
 ב (א) ואם לא בירך זמן בליל ראשון מברך בליל שני או כשיזכור: ב ג מליל ראשון ואילך
 מברך שתים להדליק ושעשה נסים: הג"ה (ב) ויזכר כל הברכות קודם שימחיל להדליק (מהרי"ל): ג ד
 ד שם וכפי' רש"י נשם רבינו יצחק בן יהודה נשם רבינו יעקב.
 א מימלא דרז יהודה
 שנת כ"ג.
 ב טור נשם משונה
 אצ"ל ה"ה ש.
 ג שם נמימלא המזכרת.

ביאורי הגר"א

תרעו (א) ואם לא בירך. עירובין מ' ז': (ב) ויברך כל. ר"ל אף שעשה ושהחיינו לריך עובר

ברכת אליהו

פסק המרדכי בפ"ב דמגילה ע"ש. [וז"ל: ועוד יש לומר גבי האי סגי נהור דחייב מדאורייתא וקיי"ל כר' מאיר בהא דאמרינן סומא חייב מדאורייתא במצות ואע"ג דקיי"ל פ' מי שהוציא וזהו ר' מאיר ור' יהודה הלכה כר' יהודה הכא הלכה כר' מאיר דסתם ליה כוותיה פרק החובל דקתני וישן שבייש פטור משמע הא סומא שבייש חייב ומהאי טעמא קאמר עלה בגמ' מתניתין דלא כר' יהודה ועוד דמסתברא דהכא הלכה כר"מ דקיימי רב אחאי בר יעקב ורב ששת ורב (יוסף) [אש"י] כוותיה פרק ערבי פסחים דהתם לא פטור רב אחא בר יעקב סומא אלא משום דכתיב בעבור זה דמינה דריש דסומא פטור מלומר הגדה (ומדרבנן) [מיהו שאני התם דמדרבנן] נמי פטור אע"פ דלית ליה מצוה בזה"ל דרבנן כדאיתא סוף פרק ערבי פסחים].

[המורם מהנ"ל דכל הסוגיא דלא כר' יהודה ולא פסקינן כותיה, אלא פסקינן דסומא חייב בכל המצות]. ולפי"ז אין נפק"מ — בין שיטת התוס' במגילה ובין שיטת התוס' בר"ה — אלא בקטן שהגיע לחינוך. [דלשיטת התוס' במגילה קטן שהגיע לחינוך אינו מוציא בכל מילי דרבנן, משום דאצלו הוי תרתי דרבנן. ולשיטת התוס' בר"ה הלכה כר' יהודה דקטן שהגיע לחינוך מוציא אחרים. וכשיטת' אזיל בעל העיטור שפסק שגם לגבי נר חנוכה קטן שהגיע לחינוך מוציא אחרים. ועיי' מ"א סימן תרפ"ט סק"ד ובמחצה"ש שם וכאן בחכמת שלמה וד"א ולעיל בסימן קפ"ו סק"ד. ועוד בענין גדר חינוך קטן ראה באנצקלפ"ת ערך חנוך כרך ט"ז עמ' קס"ב-קס"ג ובציונים שם].

תרעו (א) עירובין מ ב'.

(ב) ר"ל אף ברכת שעשה נסים וברכת שהחיינו צריך לברך

דרבנן גם ר' יהודה מודה שיכול להוציא אחרים אף שלא ראה מאורות מעולם. [והרי ר' יהודה ס"ל דסומא פטור מכל המצות ואינו חייב רק מדרבנן, ואפ"ה מוציא אחרים אף שלא נתחייבו מעולם מדאורייתא. ועד"א]. וע"כ צ"ל כמ"ש תוס' בר"ה שם דקטן יכול להוציא אחרים אף שקטן הוי תרי דרבנן. ומיהו בסומא אין נפק"מ לדינא בין אי נימא דתרי דרבנן רשאי להוציא חד דרבנן או לא. משום דקיי"ל דלא כר' יהודה — דפוטר סומא מכל המצוות — דסתם מתניתין דפרק החובל דלא כוותיה כמ"ש ש"י. וכן הסוגיא דפסחים הנ"ל דלא כוותיה. דאיתא שם קטז ב: אמר רב אחא בר יעקב סומא פטור מלומר הגדה כתיב הכא בעבור זה (שמות יג, ח) וכתיב התם בננו זה (דברים כא, כ) מה להלן פרט לסומא אף כאן פרט לסומין איני והאמר מרימר שאלתינהו לרבנן דבי רב יוסף מאן דאמר אגדתא בי רב יוסף אמרו רב יוסף מ"ד אגדתא בי רב ששת (רב יוסף ורב ששת מאור עינים היו — רש"י) אמרו רב ששת קסברו רבנן מצה בזמן הזה דרבנן וכו' לרב ששת ולרב יוסף נמי הא ודאי כל דתקון רבנן כעין דאורייתא תיקון הכי השתא בשלמא התם מדהוה ליה למיכתב בננו הוא וכתיב בננו זה ש"מ פרט לסומין הוא דאתא אבל הכא אי לאו בעבור זה מאי לכתוב אלא בעבור מצה ומרור הוא דאתא. וממ"ש"ש דסומא פטור מלומר הגדה דוקא, מ' דרך מהגדה הוא פטור משום דרשה ד"זה"ל וכו"ל, אבל בכל התורה חייב. וגם מהא דדקדקו שם מאן דאמר אגדתא בי רב יוסף, ולא דקדקו על קידוש וש"ד בכל השנה כגון ברכו וברכה"ז מי אמרם אצל ר' יוסף ור' ששת, ש"מ דבמצוות אלו לכו"ע סומא חייב. וכל מה שדנו שם האם סומא חייב בהגדה, הוא משום דרשה ד"זה"ל. ועוד אסקינן שם דאפילו בהגדה סומא (חייבים) [חייב], ולא דרשינן "זה"ל לאפוקי סומא. וכ"ש שחייב בשאר מצוות. וכן

במשפטים ישנו במצות וחקים וכל שאינו במשפטים אינו במצות וחקים. וברא"ש שם פ"ח ס"ז כתב לענין בושת: ולית הילכתא כרבי יהודה אלא כסתמא דמתניתין, עכ"ל. ורבנו מחמת סתמא דמתניתין כתב דקיי"ל דלא כרבי יהודה גם לענין מצות. ונראה שכונתו דמהסוגיא הנ"ל נראה דכל פטורי דסומא דר"י אזלי בחדא שיטתא, וכיון דלא קיי"ל כר' יהודה לענין בושת וכו"ל, כן לענין מצוות. וכעיי"ז כתב בים של שלמה שם ס"כ: ...דהיינו טעמא (דפטור) [דפטור] ר"י סומא מכל המצוות לפי שאינו בכלל דינים ומשפטים וכבר הוקשו יחד מצות וחקים ומשפטים שנאמר אלה המצות והחקים והמשפטים ומה שסומא איכא בכלל המשפטים יליף ליה ג"כ מקראי. ופי' התוס' א"כ הא (דפטור) [דפטור] ר' יהודה סומא בבושת לאו דוקא בבושת אלא בכל פטור. וא"כ מתניתין מחייבו בבושת וקל וחומר בדברים אחרים. וא"כ ע"כ איתא בכלל משפטים. והר"ה בכלל מצות. וכן פסק בא"ז. ומה שאמר רב יוסף מאן דאמר

כן גם בר"ן. ולכן כתב רבנו לשון רבים: דלא היו סומים מתולדותם. 3 תנן בב"ק פו ב: המבייש את הסומא והמבייש את הישן חייב וישן שבייש פטור. ובגמ' שם: מתניתין דלא כר' יהודה דתניא ר' יהודה אומר סומא אין לו בושת וכן היה ר' יהודה פטור מחייבי גליות ומחייבי מלקיות ומחייבי מיתות ב"ד מ"ט דר' יהודה גמר ענין ענין מעדים זוממין מה התם סומין לא אף הכא סומין לא. ופירש"י בד"ה דלא כר' יהודה: דאמר סומא אין לו בושת אם בייש חברו פטור ומתניתין קתני ישן שבייש פטור ובסומא לא תנא הכי הלכך [ס"א אלמא] סומא חייב. והמשך לשון הגמ' שם ושם פו א: תניא אידך ר' יהודה אומר סומא אין לו בושת וכן היה ר' יהודה מכל דינים שבתורה וכו' תניא אידך ר' יהודה אומר סומא אין לו בושת וכן היה ר' יהודה פטור מכל מצות האמורות בתורה אמר רב שישא בריה דרב אידי מ"ט דר' יהודה אמר קרא (ואלה המצות) וזאת המצוה החקים והמשפטים (דברים ו, א) כל שישנו